

10. Interv'ju z Ivanom Ivanovychem Drobotom (1951 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom. Dyrektorom Instytutu filosofskoi osvity i nauky Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova ta zaviduvach kafedry Istorii' Ukrainy togo zh universytetu. Akademik AN VSh Ukrainy z 2009 roku. Rozмова tryvala 1 god. 10 hv. Zapys зроблено 19 veresnja 2012 r.

11. Interv'ju z Mykoloju Leontijovychem Golovkom (1952 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom, rektorom Akademii' praci i social'nyh vidnosyn Federacii' profspilok Ukrainy (2003–2011), nyny pracujuje profesorom kafedry zovnishnoi' polityky i diplomatii' Diplomatichnoi' akademii' Ukrainy pry Ministerstvi zakordonnyh sprav Ukrainy. Rozмова tryvala 55 hv. Zapys зроблено 28 veresnja 2012 r.

12. Interv'ju z Oleksandrom Jevgenijovychem Lysenkom (1955 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom. Zaviduvachem viddilul istorii' Ukrainy periodu Drugoi' svitovoi' vijny Instytutu istorii' Ukrainy NAN Ukrainy, chlenom pravlinnja Nacional'noi' spilky krajeznavciv Ukrainy. Rozмова tryvala 1 god. 20 hv. Zapys зроблено 20 zhovtnja 2013 r.

13. Interv'ju z Oleksandrom Petrovychem Rejentom (1940 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom, chlen-korespondentom NAN Ukrainy, zasluženym dijachem nauky i tehniky Ukrainy. Zastupnyk dyrektora z naukovoi' roboty, zaviduvach viddilul istorii' Ukrainy XIX – pochatku XX st. Instytutu istorii' Ukrainy NAN Ukrainy, golova Nacional'noi' spilky krajeznavciv Ukrainy. Rozмова tryvala 45 hv. Zapys зроблено 30 lystopada 2011 r.

14. Interv'ju z Sharpatym Viktorom Grygorovychem (1958 r.n.), doktorom istorychnyh nauk, profesorom kafedry istorii' ta etnopolityky Instytutu ukrain'skoi' filologii' ta literaturnoi' tvorčosti imeni A. Malyska NPU imeni M. P. Dragomanova. Rozмова tryvala 45 hv. Zapys зроблено 24 sichnja 2014 r.

15. Koljada I. A. Students'kyj budivel'nyj zagin KDPI imeni O. M. Gor'kogo. Istorija stanovlennja: do istorii' Nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova / I. A. Koljada, R. Ralko. – K.: NPU imeni M. P. Dragomanova. – 2012. – 54 s.

16. Koljada I. A. Students'ki budivel'ni zagony v URSR: do istorii' molodizhnogo ruhu (1920–1980 rr.) / I. A. Koljada // Gileja. Istorychni nauky. Filosof'ski nauky. Politychni nauky: nauk. visnyk: zbirnyk nauk. prac' / Nacional'nyj pedagogichnyj universytet im. M. P. Dragomanova, NAN Ukrainy. – K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2012. – Vyp. 58 (№3). – S. 166–174.

17. Pristupko V. A. Studencheskie otrjady: istoricheskij opyt 1959–1990 godov / V. A. Pristupko. – M.: Izd-vo Moskovskogo humanitarnogo un-ta, 2008. – 294 s.

18. Shkurko I. I. Social'no-gumanitarna i politychna pidgotovka majbutnih uchyteliv (istoryko-pedagogichnyj aspekt) / I. I. Shkurko. – K.: KDPI, 1992. – 144 s.

Ralko R. S., master of history, applicant, Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), ralkoroman@ukr.net

Students' construction unit of higher educational establishments of Kyiv: geography and directions of activity (1960–1991–th years) (to the 55th anniversary of the sending of the first student building detachment from Kyiv)

The study examines the process of the birth and development of the youth movement in the Ukrainian SSR, in its organizational form, as student building units. In particular, geography and main directions of activity of students' building departments of universities of Kyiv are analyzed. The author identifies the main areas of their activities – production and advocacy. An analysis of the work of student construction units showed that their effectiveness was quite high and their work was popular among Soviet youth. The methodological basis of the study consists of the general scientific principles of objectivity, systemicity and historicism, as well as methods of historical research – periodization, historical-comparative, historical-systemic.

Keywords: youth movement, students' construction unit, virgin soil, production activity, propaganda activity.

УДК 329.78(477)«2004/2014»

Редзюк В. В.,

викладач кафедри політології, ДВНЗ
«Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди»
(Україна, Переяслав-Хмельницький),
redziuk@ukr.net

**ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ
МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І РУХІВ ДЕМОКРАТИЧНОГО
І ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В УКРАЇНІ
(2004–2014 РР.)**

Розглядаються основні періоди розвитку молодіжних організацій та рухів в Україні у демократичному та євроінтеграційному ключі, їхні особливості та результати упродовж 2004–2014 рр. Разом з тим, розкрито особливості розвитку молодіжних організацій упродовж 1991–2004 рр., як передумови до оформлення потужних рухів євроінтеграційного та демократичного спрямування. Завдяки комплексному аналізу літератури та джерельної бази, визначено особливості кожного з періодів та охарактеризовано молодіжні організації, які активно проявляли власну позицію. Особливу увагу акцентовано на участі молоді у революційних подіях, протестах. Здійснено розгляд еволюції молодіжних організацій після «Помаранчевої революції», їхню співпрацю на міжнародній арені та роль у подіях «Революції гідності».

Ключові слова: молодь, молодіжні організації, молодіжні рухи, Україна, євроінтеграційні процеси, демократичні процеси, трансформаційні процеси.

Русійною силою будь-яких еволюційних та революційних змін у середині країни є свідомо та активна молодь. На сучасному етапі розвитку України формується потенційно потужна політична еліта, основною базою якої упродовж останнього десятиліття стають члени молодіжних організацій і рухів. Аналіз історичного розвитку молодіжних організацій і рухів на території України демократичного та євроінтеграційного спрямування, їх основні програми, вектори роботи для прогнозування майбутніх політичних явищ, як на вітчизняній та світовій арені, зумовлює актуальність цього дослідження.

Проблема вивчення розвитку демократично спрямованих молодіжних організацій здійснювалася низкою вчених політологів та істориків. Основними напрямками дослідження стали особливості їх функціонування у різних регіонах України, етапи розвитку, ключові досягнення та контингент молоді. Низка публікацій присвячені проблемі загального розвитку молодіжних організацій. Серед них відзначимо праці Б. Андрусишин [1], М. Гуцалової [7], Г. Кохан [16], О. Кулеби [17], Б. Марушкевича [18]. Найбільш ґрунтовними працями, які комплексно розкривали значення молоді під час революційних подій стали дисертаційні дослідження О. А. Кавіліна [12] та Г. В. Сасин [22].

Метою дослідження є комплексне висвітлення основних етапів розвитку, напрямків діяльності, впливів на сучасні суспільно-політичні процеси молодіжних організацій, рухів, об'єднань демократичного та євроінтеграційного спрямування в Україні упродовж 2004–2014 рр.

Розвиток незалежної демократичної України передбачав формування плюралізму ідей, думок та поглядів. Враховуючи це, упродовж 1990–х рр. відбувалося створення політичних та громадських організацій, які переслідували різні цілі, серед яких були й молодіжні. Лише з початком ХХІ ст. відбулася своєрідна диференціація політичних векторів: проєвропейські, проросійські та націоналістичні. Відзначимо, що такий поділ організацій існує і до сьогоднішнього дня,

незважаючи на анексію Криму та гібридну російсько-українську війну.

Розглядаючи історичний розвиток молодіжних рухів, організацій, об'єднань упродовж 2004–2014 рр., ґрунтуючись на опрацьованих джерелах, варто виокремити кілька етапів: 1) передумови формування молодіжних організацій європейського спрямування (1991–2002 рр.); 2) створення перших молодіжних організацій євроінтеграційного спрямування (2002–2004 рр.); 3) розвиток молодіжних демократичних та євроінтеграційних рухів після «Помаранчевої революції» (2005–2010 рр.); 4) євроінтеграційні прагнення молодіжних організацій у період розвитку режиму Януковича (2010–2013 рр.); 5) участь молодіжних організацій і рухів у період «Революції гідності» (листопад 2013 – лютий 2014 рр.).

Перший період розвитку молодіжних організацій демократичного та євроінтеграційного характеру пов'язаний із розбудовою багатопартійної системи в Україні. Фактично у той період зароджувалися перші громадські молодіжні організації, які поступово переходили у політичну площину. Молодь стала рушійною силою революції на граніті у 1991 р., про що свідчить її прагнення до демократичних змін [17, с. 45]. Відповідно цей період варто вважати точкою відліку формування молодіжних громадських організацій демократичного спрямування. Упродовж 1990–х рр. низка молодіжних рухів мали здебільшого неформальний характер, який виражав соціальний протест проти політично-економічної ситуації в Україні. Наприкінці 1990–х – початку 2000–х рр. серед молоді відбувається усвідомлення необхідності включення до політичної боротьби, з метою формування демократичної держави. Результати цих процесів позначилися на сучасному організованому русі, який активно проявляє себе на політичній арені [16]. Станом на 1998 р. на території України було зареєстровано 66 всеукраїнських молодіжних та дитячих громадських організацій, серед яких 40 займалися адаптацією молоді [18, с. 57–58]. Відзначимо, що за політичною ознакою молодіжні організації у цей період репрезентували різні напрями: від ультраправих до ультралівих. Враховуючи це, в Україні сформувалося 5 основних течій молодіжних організацій: національно-радикальна, національно-демократична, загальнодемократична, соціалістична та неокомуністична [2, с. 248]. Упродовж 1990–х рр. на демократичних принципах будували свою роботу такі молодіжні організації: Молодий народний рух, Християнсько-демократична молодь, Народні-демократична ліга молоді, Українська соціал-демократична молодь, Конгрес українських націоналістів та ін.

На початку 2000–х рр., у зв'язку з активізацією громадського суспільства, зокрема під час акції «Україна без Кучми», низка молодіжних рухів, спрямовані на демократизацію українського суспільства та європейське майбутнє, а також націоналістичних організацій підтримали протестуючих. Приводом для масових протестів стало свавілля влади, відвертий наступ на свободу слова. У свою чергу такі дії режиму Л. Д. Кучми загрожували розвитку демократичних цінностей, що у більшій мірі не вдовольняло молодь. Відзначимо, що протести проти режиму Кучми проходили у три

етапи: 1) 15 грудня 2000 р. – 9 березня 2001 р.; 2) 16 і 24 вересня 2002 р.; 3) 9 березня 2003 р. [19, с. 535]. Участь у акціях протесту приймала низка молодіжних організацій, а саме: Молодий рух, Студентське братство, Студентська спілка та інші, які провели у Києві Установчий з'їзд Всеукраїнського громадського комітету опору «За правду», завданням якого були докорінні демократичні зміни в середині держави [19, с. 537]. Звісно, євроінтеграційні гасла були відсутні того часу, проте молодь, яка упродовж 1990–х рр. не приймала активну участь у державотворчих процесах, закликала до демократизації суспільства та зміни режиму Л. Д. Кучми.

Події на початку 2000–х рр. стали своєрідним підґрунтям Помаранчевої революції 2004 рр. Відповідно з 2002 р. розпочинається новий етап розвитку українських молодіжних організацій. Зокрема, саме упродовж 2002–2004 рр. формуються перші організації про європейського спрямування [1, с. 270]. У 2002 та 2003 рр. продовжуються акції протесту проти державного свавілля, у яких активну участь приймали молодіжні організації. У цей період активну участь розгорнули Молодий рух, Студентське братство, ВМГО «Європейська інтеграція», Молодіжний націоналістичний конгрес, «Європейський молодіжний парламент – Україна» та ін.

У 2004 р. відбувся новий етап активізації молоді, який був пов'язаний не лише з необхідністю боротьби за демократичні цінності, але й за інтеграцію України у європейський простір. У зв'язку з фальсифікацією результатів президентських виборів на користь проросійського кандидата В. Ф. Януковича, українська спільнота повстала. Відповідно причиною розвитку подій «Помаранчевої революції» став наступ на право вибору. Крім того, важливим був той факт, що прихильники «Майдану–2004» підтримували бажання В. А. Ющенка стосовно євроатлантичної інтеграції. Основною рушійною силою протестів 2004 р. стала свідомо молодь, що свідчило про перспективу розвитку демократичних процесів [19, с. 538]. У цей період активну позицію стосовно демократичних перетворень займали ВМГО «Європейська інтеграція», Молодіжний націоналістичний конгрес, «Пора!», «Студентська хвиля», «Європейський молодіжний парламент – Україна» та ін.

Особливу активність і популярність у той період отримала організації «Пора!» (жовта і чорна). Незважаючи на те, що це були дві різні організації за структурою, способами фінансування, основним завданням на 2004 р., вони стали потужною силою «Майдану–2004», яка об'єднала демократично налаштовану молодь. Головною метою організації стала побудова в Україні громадянського суспільства, яке базувалося б на ключових демократичних принципах [22, с. 90]. Рух «Пора!» став першим молодіжним потужним громадським, а пізніше політичним об'єднанням, який спрямовував всі сили на перетворення внутрішньої системи в Україні та недопущенні недемократичних дій зі сторони представників влади.

Активістами молодіжного руху жовтої «Пори!» Владиславом Каськівим, Андрієм Юсовим, Євгеном Золотарьовим було створено політичну партію «Пора!», яка брала участь у парламентських виборах 2006

та 2007 років. Звісно це не задовольняло активістів чорної «Пори!», яка вважала за необхідне об'єднати зусилля і продовжити активні суспільно-політичні трансформаційні процеси [20]. Незважаючи на своєрідне протистояння, відзначимо, що саме ці організації фактично були першими потужними демократичними силами, яким вдалося об'єднати навколо себе нову генерацію молоді, готових до демократичних змін та руху у європейський простір.

Варто відзначити роль Молодіжного націоналістичного конгресу, який долучився до «Помаранчевої революції». Незважаючи на праве спрямування, організація підтримувала ідею демократизації суспільства, що зумовило б до інтеграції у європейський простір. Проте ключовою позицією, як й інших націоналістичних організацій стояли пріоритети української нації над іншими. Під час «Майдану-2004» члени організації займали провідну роль в організації низки акцій у Мукачеві, громадської кампанії «Чиста Україна», участь в комітеті громадського опору «Український дім», формувала Добровільні дружини охорони Майдану [10].

Події у листопаді-грудні 2004 р. вплинули на свідомість молоді. Відзначимо, що все більше студентства починало цікавитися політичною ситуацією в Україні, і, разом з тим, активно займатися громадською діяльністю [22, с. 92]. Безумовно «Помаранчеву революцію» варто вважати точкою відліку формування нової генерації політично свідомої молоді, якій не байдужа доля країни та її інтеграція до європейського соціокультурного простору.

«Помаранчева революція», перемога В. А. Ющенка на президентських виборах сприяли подальшому розвитку молодіжних організацій. У середині 2000-х рр. відбувалося активне зростання їх кількості. Так, зокрема, у 2006 р. було зареєстровано 255 молодіжних організацій від місцевого до всеукраїнського рівня, а в 2007 р. – 269 [7, с. 111]. В наступні роки дана тенденція продовжувалась. Значна частина організацій, формувалися у зв'язку з розвитком політичних подій в середині держави. Відповідно, місцеві та парламентські вибори 2006 р. зумовили надзвичайну активність молоді. Відзначимо, що активісти «Помаранчевої революції», які входили до жовтої «Пори!», розпочали кампанію на парламентських виборах 2006 р., об'єднані в один блок з політичною партією «Реформи і порядок» Віталія Кличка [4]. Незважаючи на провал кампанії, «Пора!» фактично стала першою молодіжною організацією, яка здійснила спробу увійти до Верховної Ради України.

Постпомаранчевий період відзначався не лише активізацією окремих молодіжних організацій демократичного чи європейського спрямування, а й розчаруванням суспільства у постаті В. А. Ющенка, як президента країни і гаранта Конституції. Більше того, окремі організації, такі як Молодіжний націоналістичний конгрес вважали, що попри європейський курс, Україна все ще рівняється на Росію, що безумовно гальмувало подальший демократичний розвиток держави. На їхню думку основними причинами цього було не лише зовнішньополітичне втручання Кремля (підписання невігідних договорів, діяльність проросійських організацій) та промосковська спрямованість окремих українських політиків, але й свідомість населення, яке постійно намагається порівнювати рівень життя,

соціального та матеріального забезпечення з північно-східним сусідом, споживаючи при цьому російськомовну інформацію [27, с. 6–7]. Попри такі обставини, окремі молодіжні організації продовжують роботу по розвитку демократичних цінностей та пропагують шлях до євроатлантичної інтеграції. Зазначимо, що керівник Молодіжного націоналістичного конгресу упродовж 2007–2011 рр. Ярослав Ляш у експрес-інтерв'ю видання «Молодіжна правда» зазначив позитивне ставлення організації до євроатлантичної інтеграції. Зокрема, на його думку вступ до НАТО гарантувало би безпеку громадянам України, оскільки тоді держава не мала ресурсів для утримання потужних військових формувань. Стосовно інтеграції до ЄС – то він зазначав, що попри позитивне відношення існують певні проблеми, зокрема неготовність України економічно витримати конкуренцію з іншими європейськими країнами. Крім того, націоналістична організація не підтримує розвиток надто ліберальних поглядів європейців, що зумовлює мультикультуризм. У такому разі українська спільнота може бути неготовою до захисту національних інтересів та ідентичності [28, с. 3]. Відзначимо, що Ярослав Ляш аналізуючи міжнародну ситуацію, зокрема події у Грузії наголошував на необхідності пошуку на Заході союзників, але при цьому враховуючи національні інтереси українців у першу чергу. Таким чином, значна частина націоналістично налаштованої молоді, попри негативного ставлення до ліберальної політики, все ж вважали євроатлантичну інтеграцію перспективною з точки зору безпекової та економічної політики.

У січні 2005 р. було створено Національний альянс, для об'єднання молоді, учасників «Помаранчевої революції» [12, с. 177]. Ініціаторами виступили самі ж активісти «Майдану-2004», які вважали за необхідне створити організацію спрямовану на відродження нації та національної ідеї. Члени руху вважали, що побудова державності мусить здійснюватися на демократичних засадах. Як і Молодіжний націоналістичний конгрес, так і Національний альянс – це організації правого спрямування, а відповідно інтереси нації та України стоять на першому місці. Тим не менш, популяризація процесу інтеграції до євроатлантичного простору, за умови збереження національної та культурної ідентичності, вважалось одним із векторів роботи Національного альянсу. Відповідно члени організації у 2000-х рр. здійснювали інформаційно-просвітницьку роботу про ЄС, європейські цінності, Україну, її культуру та місце у світовому та європейському просторі [12, с. 177].

Відзначимо, що «Молодий народний рух», який є членом Youth of the European People's Party (Молодь європейської народної партії), попри націоналістичне бачення розвитку України, упродовж середини-кінця першого десятиліття 2000-х рр., підтримували Україну на шляху до євроатлантичної інтеграції. У хартії цінностей організації підкреслюються ключові ідеї українського націоналізму та демократичного суспільства, зокрема: нація, родина, людина, свобода [26]. Разом з тим, «Молодий народний рух» співпрацює з іншими європейськими молодіжними організаціями та пропагує перспективи розвитку України у Європейському просторі та потребу входження її до структури НАТО, враховуючи ймовірні небезпеки зі сторони Росії. Так, у 2007 р. з ініціативи нового керівника руху Івана

Крулько розпочалася системна діяльність стосовно донесення інформації до населення щодо перспектив євроатлантичної інтеграції. Уже у 2008 р. «Молодий народний рух» організував таборування «Говерла 2008. Україна крокує до НАТО» [11]. Залучення молоді до таких заходів формувала зміну світоглядних пріоритетів стосовно вектору розвитку України: з проросійського до проєвропейського. Враховуючи націоналістичне спрямування «Народного руху України» його молодіжне крило також вважало московську політику щодо України ворожою, а отже орієнтувалося на пошук союзників на Заході.

Водночас з 2002 р. на території України розгорнув діяльність «Європейський молодіжний парламент – Україна». Його основними завданнями стало сприяння євроінтеграції України, розбудова громадського суспільства, розвиток партнерства з іншими молодіжними міжнародними організаціями, формування позитивного іміджу України [8]. Враховуючи це, молодь не лише займалася сприянням розвитку демократичного суспільства з метою прискорення інтеграції до ЄС, але й займалася саморозвитком, удосконалювала власні навички, що безумовно було позитивною рисою.

Упродовж 2005–2010 рр. у системі потужних партій формуються молодіжні організації, членів яких готують як кадровий резерв для подальшої політичної кар'єри. Серед них варто відзначити молодіжні філіали «Партії регіонів», «Батьківщини», «Народний рух України» та ін. Відповідно кожна з цих організацій мала власний друкований орган, у якому відображалися основні напрями діяльності [3, с. 367–368]. Євроінтеграційні прагнення молоді окремих політичних осередків напряму залежали від ключової партійної ідеології та позиції лідера, а відтак приватизована молодь була обмежена у виборі власного вектору роботи. Відповідно молодіжні громадські організації у цьому плані були більш ефективними.

Після перемоги В. Ф. Януковича в Україні розпочався процес згортання демократичних перетворень, а також зростала кількість дискусій та пропаганди стосовно переваг митного союзу над ЄС. Розпочалася підготовка населення до повернення з євроінтеграційного шляху до союзу з Росією. Звісно такий розвиток подій у більшій мірі не задовольняв українську молодь. Відзначимо, що обрання В. Ф. Януковича зумовив процес гальмування демократизації суспільства. Так, міжнародна неурядова організація «Freedom House», яка вираховує індекс свободи у країнах, у 2010 р. виключила Україну з категорії вільних держав, у зв'язку з централізацією влади, наступом на свободу слова, залякуванням та репресіями проти громадських активістів, нехтуванням верховенством права, корупцією та ін. [22, с. 129]. Таким чином, від початку президентства В. Ф. Януковича відбулося утвердження авторитарного режиму, з елементами дозованої демократії для суспільства, що у свою чергу спричинило до поглиблення розмежування України з цивілізованим світом і до повернення зовнішньополітичного вектору до Росії.

У цей період студентська молодь не проявляла значної активності у політичних процесах. За даними опитування В. В. Лутаєвої та А. С. Циганчука лише 1% респондентів активно цікавиться політикою та займається громадською і політичною діяльністю [5, с.

142]. Тим не менш, частина прогресивної української молоді вважала за потрібне вливатися у політичне життя країни, з метою недопущення згортання демократичних перетворень і звернення з євроінтеграційного шляху.

Відзначимо, що упродовж 2010–2013 рр. розгорталися дискусії, проводилися форуми та конференції за участю студентів, молодіжних організацій, на яких обговорювалися перспективи євроінтеграційного шляху України, основні позитивні та негативні сторони цього процесу. На 9-й регіональній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України», учасниками якої у переважній більшості були студенти, здобувачі, аспіранти та молоді вчені, розглянуто основні проблеми входження України до складу ЄС. Зокрема, особливу увагу приділено основним аргументам «за» та «проти» європейської інтеграції. Зазначимо, що молоді вчені, а саме Д. Жерліцин, М. Калина, В. Клімович, О. Совінський та ін. розкривали основні перспективи розвитку України після її інтеграції до європейського простору [9; 13; 14; 24]. О. Совінський відмічав негативний вплив порушення демократичних прав і свобод українців, що не дозволяло реалізовувати подальші кроки до входження у ЄС [24, с. 89–90].

Молодіжний націоналістичний конгрес, порівнюючи особливості інтеграції України до ЄС та до Митного союзу, відзначав, що Україна є частиною Європи, а відповідно для розбудови демократично-правової держави євроінтеграція є необхідним кроком. Проте як відзначають члени організації, Україна має бути готовою до цього процесу і мусить виконати необхідні для цього перетворення: боротьба з корупцією, виведення капіталу з тіні тощо. При цьому, Молодіжний націоналістичний конгрес наголошує, що Росія не є братнім народом для України, а відтак держава нічого не втратить від інтеграції у ЄС [21, с. 1].

Молодіжні українські організації на різних рівнях щорічно реалізують близько 50 програм спільно з європейськими партнерами, з них понад 5% активно фінансуються ЄС, через міжнародні молодіжні організації. Так, станом на кінець 2011 р. низка українських молодіжних організацій мали членство у 21 міжнародній молодіжній організації, з яких 15 належали до Європейського молодіжного форуму [25, с. 27]. Таким чином, діяльність з європейськими партнерами поглиблювала євроінтеграційні прагнення українців та визначала основні пріоритети у розбудові демократичної та правової держави.

Влітку 2013 р. розпочався черговий етап російсько-українського протистояння, пов'язаний саме з європейським вибором українців. Зокрема, В. Ф. Янукович, перебуваючи на посту Президента України, також в означений період відзначав на важливості інтеграції України до європейського політико-економічного простору. Проте у зв'язку з антидемократичністю режиму В. Ф. Януковича, високим рівнем корупції за спинами українців 21 листопада 2013 р. відбулося згортання євроінтеграційного курсу та спроба повернення України на євразійський шлях розвитку. Відзначимо, що відхід від європейської інтеграції став приводом до початку масових протестів та початку «Євромайдану» та «Революції гідності». Ключовою причиною стало нехтування законами України у тому

числі Конституцією, що зумовлювало концентрацію всієї влади у руках однієї особи [22, с. 127]. Враховуючи правове свавілля упродовж досить довгого періоду часу, рівень протестних настроїв був високим, про що свідчили низка акцій: «Україно вставай!», «Врадівське постання» та ін. Переломним моментом, який розкрив недемократичність режиму В. Ф. Януковича стало побиття учасників мітингу в ніч на 30 листопада 2013 р., серед яких переважна більшість була молодь.

Першими у листопаді 2013 р. на протест вийшли студенти Києво-Могилянської академії та Київського національного університету ім. Т. Шевченка, яких відразу підтримала молодь з інших навчальних закладів, зокрема НТУУ «Київський політехнічний інститут», ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди» та ін. Основними гаслами стали «Молодь нації за євроінтеграцію», «Україна – це Європа» та ін. До 29 листопада 2013 р. молодь була налаштована виключно на мирні заходи, озброївшись лише національною символікою, європейською атрибутикою, взявши барабани, палиці та відра [22, с. 127]. Жорстке побиття молоді спричинило її радикалізацію і привело до жорсткого протистояння з представниками правоохоронних органів. Одним із прикладів стали акції націоналістів під Адміністрацією Президента 1 грудня та відбиття штурму Майдану в ніч на 11 грудня.

До масових протестів долучилася низка молодіжних громадських організацій, серед них відзначимо «Демократичний альянс», «Молодіжний націоналістичний конгрес», молодіжні структури політичних партій «УДАР», «Свобода», «Батьківщина» та ін. Відзначимо значну кількість молоді в лавах націоналістичних організацій, серед них «Конгрес українських націоналістів», «УНА-УНСО», «Білий молот», «Карпатська січ», «Чорний комітет», «Тризуб ім. Степана Бандери» та ін. Проте головною особливістю стала не лише участь низки молодіжних громадських організацій і рухів, але й їхня координація та згуртування через соціальні мережі – facebook та вконтакте, тим самим використовуючи вже апробовані методи передачі інформації «Арабської весни» у 2010–2011 рр. Таким чином молодь, створюючи патріотичні спільноти євроінтеграційного і демократичного спрямування, інформувала учасників спільнот щодо подій на Майдані, ділилась останніми новинами, пояснювала причини масових акцій тощо.

Незважаючи на значну радикалізацію молоді упродовж грудня 2013 – лютого 2014 рр., яка зумовлювала подальші протистояння з «Беркутом» та внутрішніми військами, через застосування останніми сили, європейська спільнота підтримувала прагнення українців до демократичних трансформацій у середині держави. У російських ЗМІ Майдан висвітлювався виключно як державний неконституційний переворот, здійснений ультрарправими силами за фінансової підтримки США та ЄС. Втім неконституційність Майдану спростована Головним законом України та Декларацією прав людини ООН. Так, згідно з статтею 5 Конституції України «єдиним джерелом влади в Україні є народ» [15]. Відповідно прийняття «диктаторських законів» 16 січня 2014 р., які обмежували права українців, спричинили нову хвилю протистояння проти силовиків.

Активними учасниками стали молодіжні проєвропейські, націоналістичні та демократичні організації, які вважали за необхідне боротися проти диктатури. Відзначимо, що протистояння вже відбувалося не лише через згорання євроінтеграційного курсу, але й через диктатуру, яку намагався встановити В. Ф. Янукович. Очевидно, це стало причиною революційного підйому української молоді. Розгін мітингуєчи 18 лютого, наступ на Майдан 19 лютого та розстріл 20 лютого лише посилили радикальні настрої серед населення, у зв'язку з чим В. Ф. Янукович змушений був втекти до Росії.

Події 2013–2014 рр. показали готовність українців до побудови сучасної європейської, демократично-правової країни, її захисту на всіх фронтах. Журналіст і політичний діяч С. Висоцький на сторінках газети «Терн–Україна» зазначав, що Майдан став «платформою на якій за короткий час сформувалася нова когорта молодих лідерів, які невдовзі будуть задавати тон українській політиці» [23, с. 3]. «Свромайдан», як один із етапів національно-визвольної боротьби України, спричинив активізацію патріотично налаштованої молоді, яка сьогодні воює проти російських бойовиків на Сході України, займається волонтерством та активно приймає участь у державотворчому процесі на різних рівнях. Відзначимо, що більша частина молоді виступила за єдність України. Зокрема, у тематичному звіті ОБСЄ зазначається, що у Луганській області молодіжна група проводила низку соціальних заходів з метою уникнення розколу місцевої спільноти [6]. Таким чином, українська молодь у складі різних громадських рухів, організацій, груп намагалася не допустити сепаратизму в країні та відновити діалог, з метою прискорення демократичних перетворень.

Отже, упродовж незалежності України відбулося 5 етапів розвитку молодіжних організацій та рухів демократичного та євроінтеграційного спрямування. За період 2004–2014 рр. відбулася активізація української молоді, спрямована на розбудову демократично-правової держави та входження її до європейського соціокультурного і економічного простору. У зв'язку з постійними змінами верхівки влади, змінювалася зовнішня і внутрішня політика, яка безумовно вплинула на формування потужних молодіжних громадських та політичних рухів різних векторів і ключів.

Список використаних джерел

1. Андрусишин Б. І. Молодіжний рух сьогодні: формалізація чи віртуалізація / Б. І. Андрусишин // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2014. – Вип. Спец. вип. – С.269–275.
2. Гайдаєнко І. Державна молодіжна політика в Україні (друга половина 90–х рр. XX ст.) / І. Гайдаєнко // Гуманітарний вісник. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – №34. – С.241–250.
3. Георгієвська В. В. Генеза партійної преси в Україні (1989–2013 рр.): джерелознавчий аспект / В. В. Георгієвська // Наукові записки Інституту журналістики. – 2014. – Т.56. – С. 63–369.
4. Гражданская партия «Пора». – URL: http://file.liga.net/party/2931-grajdanskaya_partiya_i_pora_i.html
5. Грицюк О. О. Молодіжний рух в Україні: від Помаранчевої революції–2004 до Майдану–2013 / О. О. Грицюк // Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – Рівне, 2014. – Вип.2 (2). – С.141–144.
6. Громадянське суспільство та криза в Україні: тематичний звіт ОБСЄ 11 лютого 2015 року. – URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/217531?download=true>

7. Гуцалова М. В. Сучасні молодіжні організації в Україні: тенденції, проблеми та механізми участі в політичних процесах / М. В. Гуцалова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Політологія. – 2012. – Т.182, Вип.170. – С.111–115. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdopol_2012_182_170_25

8. Європейський молодіжний парламент. – URL: <http://eyp-ua.org/ua/>

9. Жерліцин Д. Транскордонне співробітництво як інструмент сталого розвитку громад прикордонних територій / Д. Жерліцин // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 17 трав. 2012 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С.52–54.

10. Історична довідка про МНК. – URL: <http://mnk.org.ua/about/history/>

11. Історія молодого народного руху. – URL: <http://www.mnr.in.ua/pro-nas/istoriya-molodogo-narodnogo-ruhu>

12. Кавилін О. А. Інституціоналізація політичної молоді в сучасній Україні / О. А. Кавилін // дис. канд. політ. наук: 23.00.02. – політичні науки і процеси. – Івано-Франківськ, 2016. – 220 с.

13. Калина М. Базові поняття та зміст державної євроінтеграційної політики України / М. Калина // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 17 трав. 2012 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С.61–63.

14. Клімович В. Євроінтеграція України: відносини влади і громадянського суспільства / В. Клімович // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 17 трав. 2012 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С.67–69.

15. Конституція України. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

16. Кохан Г. Етапи формування молодіжного руху в світі та в Україні / Г. Кохан // Молодіжні НУО в Україні та світі. – URL: <http://www.ya.org.ua/old/brochure/2005/01.html#03>

17. Кулеба О. Молодіжні громадські організації: різновиди, суспільні функції та проблема активізації їх діяльності / О. Кулеба // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – Львів: Вид. Львівська політехніка, 2012. – Вип.24. – С.45–50.

18. Марушкевич Б. М. Характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні в умовах трансформації суспільства / Б. М. Марушкевич // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2012. – Вип.16. – С.54–60. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_16_9

19. Палаганюк В. О. Місце студентства в протестних кампаніях у незалежній Україні: ретроспективний підхід / В. О. Палаганюк // Держава і право. – К., 2013. – Вип.60. – С.532–539.

20. Позиція активістів кампанії «Пора!»: створення партії «Пора!». – URL: <http://maidan.org.ua/static/mai/1109588178.html>

21. Порівнювати Митний союз з Європейським союзом – все одно, що порівнювати «Ладу Калину» з «Porsche Cayenne» // «Терен–Україна»: газета Молодіжного націоналістичного конгресу. – К., 2013. – №3 (36). – С.1–3.

22. Сасин Г. В. Обґрунтування сучасного типу революцій в транзитному суспільстві на прикладі України / Г. В. Сасин // дис. канд. політ. наук: 23.00.02. – політичні науки і процеси. – Львів, 2015. – 212 с.

23. Висоцький С.: «Хіба Майдан – не Січ?» / С. Висоцький // «Терен–Україна»: газета Молодіжного націоналістичного конгресу. – К., 2014. – №1 (38). – С.3.

24. Совінський О. Негативний вплив внутрішньополітичних чинників на реалізацію зовнішньої політики України / О. Совінський // Актуальні проблеми європейської інтеграції та євроатлантичного співробітництва України: матеріали 9-ї наук.-практ. конф. 17 трав. 2012 р. – Дніпропетровськ, 2012. – С.89–91.

25. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості, бар'єри: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2011 року) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Державна служба молоді та спорту України. – К., 2012. – 222 с.

26. Хартія цінностей Молодого народного руху. – URL: <http://www.mnr.in.ua/nasha-hartiya-cinnostej>

27. Чому ми рівняємось на Росію?! // «Терен–Україна»: газета Молодіжного націоналістичного конгресу. – К., 2005. – №2 (16). – С.6–7.

28. Ляш Я.: «Державна молодіжна політика недостатньо агресивна» / Я. Ляш // «Терен–Україна»: газета Молодіжного націоналістичного конгресу. – К., 2008. – №3 (23). – С.3.

References

1. Andrusyshyn B. I. Molodizhnyi rukh sohodni: formalizatsiia chy virtualizatsiia / B. I. Andrusyshyn // Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. – 2014. – Vyp. Spets. vyp. – S.269–275.

2. Haidaienko I. Derzhavna molodizhna polityka v Ukraini (druha polovyna 90–kh rr. XX st.) / I. Haidaienko // Humanitarnyi visnyk. – Pereiaslav–Khmelnitskyi, 2014. – №34. – S.241–250.

3. Heorhiiivska V. V. Geneza partiinoi presy v Ukraini (1989–2013 rr.): dzhereloznavchyi aspekt / V. V. Heorhiiivska // Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky. – 2014. – T.56. – S.363–369.

4. Hrazhdanskaia partyia «Pora». – URL: http://file.liga.net/party/2931-grajdanskaya_partiya_i_pora_i.html

5. Hrytsiuk O. O. Molodizhnyi rukh v Ukraini: vid Pomaranchevoi revoliutsii–2004 do Maidanu–2013 / O. O. Hrytsiuk // Studentskyi visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. – Rivne, 2014. – Vyp.2 (2). – S.141–144.

6. Hromadianske suspilstvo ta kryza v Ukraini: tematychnyi zvit OBSiE 11 liutoho 2015 roku. – URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine-smm/217531?download=true>

7. Hutsalova M.V. Suchasni molodizhni orhanizatsii v Ukraini: tendentsii, problemy ta mekhanizmy uchasti v politychnykh protsesakh / M. V. Hutsalova // Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]. Ser.: Politolohiia. – 2012. – T.182, Vyp.170. – S.111–115. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdopol_2012_182_170_25

8. Ievropeyskyi molodizhnyi parlament. – URL: <http://eyp-ua.org/ua/>

9. Zherlitsyn D. Transkordonne spivrobitnytstvo yak instrument staloho rozvytku hromad prykordonnnykh terytorii / D. Zherlitsyn // Aktualni problemy yevropeiskoi intehratsii ta yevroatlantychnoho spivrobitnytstva Ukrainy: materialy 9-i nauk.-prakt. konf. 17 trav. 2012 r. – Dnipropetrovsk, 2012. – S.52–54.

10. Istorychna dovidka pro MNK. – URL: <http://mnk.org.ua/about/history/>

11. Istoriiia molodoho narodnoho rukhu. – URL: <http://www.mnr.in.ua/pro-nas/istoriya-molodogo-narodnogo-ruhu>

12. Kavylin O. A. Instytutsionalizatsiia politychnoi molodi v suchasni Ukraini / O. A. Kavylin // dys. kand. polit. nauk: 23.00.02. – politychni nauky i protsesy. – Ivano-Frankivsk, 2016. – 220 s.

13. Kalyna M. Bazovi poniattia ta zmist derzhavnoi yevrointehratsiinoi polityky Ukrainy / M. Kalyna // Aktualni problemy yevropeiskoi intehratsii ta yevroatlantychnoho spivrobitnytstva Ukrainy: materialy 9-i nauk.-prakt. konf. 17 trav. 2012 r. – Dnipropetrovsk, 2012. – S.61–63.

14. Klimovych V. Yevrointehratsiia Ukrainy: vidnosyny vlady i hromadianskoho suspilstva / V. Klimovych // Aktualni problemy yevropeiskoi intehratsii ta yevroatlantychnoho spivrobitnytstva Ukrainy: materialy 9-i nauk.-prakt. konf. 17 trav. 2012 r. – Dnipropetrovsk, 2012. – S.67–69.

15. Konstytutsiia Ukrainy. – URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

16. Kokhan H. Etapy formuvannia molodizhnogo rukhu v sviti ta v Ukraini / H. Kokhan // Molodizhni NUO v Ukraini ta sviti. – URL: <http://www.ya.org.ua/old/brochure/2005/01.html#03>

17. Kuleba O. Molodizhni hromadski orhanizatsii: riznovydy, suspilni funksiia ta problema aktyvizatsii yikh diialnosti / O. Kuleba // Ukrainka natsionalna ideia: realii ta perspektyvy rozvytku. – Lviv: Vyd. Lvivska politekhnikha, 2012. – Vyp.24. – S.45–50.

18. Marushkevych B. M. Kharakter funktsionuvannia molodizhnykh hromadskykh orhanizatsii v Ukraini v umovakh transformatsii suspilstva / B. M. Marushkevych // Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky. – 2012. – Vyp.16. – S.54–60. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_16_9

19. Palahaniuk V. O. Mistse studentstva v protestnykh kampaniiakh u nezalezhnii Ukraini: retrospektyvnyi pidkhid / V. O. Palahaniuk // Derzhava i pravo. – K., 2013. – Vyp.60. – S.532–539.

20. Pozytyiia aktyvistiv kampanii «Pora!»: stvorennia partii «Pora!». – URL: <http://maidan.org.ua/static/mai/1109588178.html>

21. Porivniuvaty Mytnyi soiuз z Yevropeiskym soiuзom – vse odno, shcho porivniuvaty «Ladu Kalynu» z «Porsche Cayenne» // «Терен–Україна»: hazeta Molodizhnogo natsionalistychnoho konhresu. – К., 2013. – №3 (36). – S.1–3.

22. Sasyn H. V. Obgruntuvannia suchasnoho typu revoliutsii v tranzynnomu suspilstvi na prykladi Ukrainy / H. V. Sasyn // dys. kand. polit. nauk: 23.00.02. – politychni nauky i protsesy. – Lviv, 2015. – 212 s.

23. Vysotskyi S.: «Khiba Maidan – ne Sich?» / S. Vysotskyi // «Teren–Ukraina»: hazeta Molodizhnoho natsionalistychnoho konhresu. – K., 2014. – №1 (38). – S.3.

24. Sovinskyi O. Nehatyvnyi vplyv vnutrishnopolitychnykh chynnykyv na realizatsiiu zovnishnoi polityky Ukrainy / O. Sovinskyi // Aktualni problemy yevropeiskoi intehratsii ta yevroatlantychnoho spivrobitnytstva Ukrainy: materialy 9–i nauk.–prakt. konf. 17 trav. 2012 r. – Dnipropetrovsk, 2012. – S.89–91.

25. Uchast molodi v suspilnomu zhytti: dosvid, mozhyvosti, bar'ery: shchorichna dopovid Prezydentu Ukrainy, Verkhovni Radi Ukrainy, kabinetu Ministriv Ukrainy pro stanovyshe molodi v Ukraini (za pidsumkamy 2011 roku) / Ministerstvo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Derzhavna sluzhba molodi ta sportu Ukrainy. – K., 2012. – 222 s.

26. Khartiia tsinnosti Molodoho narodnoho rukhu. – URL: <http://www.mnr.in.ua/nasha-xartiya-cinnostej>

27. Chomu my rivniaiemos na Rosiiu?! // «Teren–Ukraina»: hazeta Molodizhnoho natsionalistychnoho konhresu. – K., 2005. – №2 (16). – S.6–7.

28. Iliash Ia.: «Derzhavna molodizhna polityka nedostatno ahresyvena» / Ia. Iliash // «Teren–Ukraina»: hazeta Molodizhnoho natsionalistychnoho konhresu. – K., 2008. – №3 (23). – S.3.

Redziuk V. V., lecturer of Department of Political Science, SHEI «Pereiaslav–Khmelnitskiy Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University» (Ukraine, Pereiaslav–Khmelnitskiy), redziuk@ukr.net

The main stages of development and vectors of activity of youth organizations and movements of democratic and European integration direction in Ukraine (2004–2014)

This article is considered with the main periods of development of youth organizations and movements in Ukraine of democratic and European integration organizations, their features and results in the period 2004–2014. However, there is revealed the features of development of youth organizations in the period 1991–2004 in the article as a prerequisite for developing of powerful movements of European integration and democratic direction. Owing the comprehensive analysis of literature and source base have been determined the features of each periods and characterized youth organizations which were actively expressed their position. The author has paid special attention to the participation of youth in the revolutionary events, protests. In this article was carried out the consideration of evolution of youth organizations after «Orange revolution», their cooperation on the international arena and the role in events of «Revolution of dignity».

Keywords: youth, youth organization, youth movements, Ukraine, European integration process, democratic process, transformation process.

* * *

УДК 656.078:001.89:629.33(477)

Бей Н. О.

кандидат економічних наук, здобувач, Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (Україна, Київ), N.bey@ukravto.ua

ПЕРІОДИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА АВТОМОБІЛІВ В УКРАЇНІ: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

Здійснено аналіз наукових публікацій вчених, що висвітлюють хронологічні періоди розвитку виробництва автомобілів в Україні. Проаналізовано найбільш поширені в літературі варіанти періодизації розвитку автомобілебудування, сформовано власну позицію відносно вибору найбільш точного і науково обґрунтованого відображення історичного розвитку виробництва автомобілів в Україні. Встановлено, що для розроблення періодизації розвитку автомобілебудування в Україні, недостатньо враховано науково-технологічні здобутки галузевих вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ, автомобілебудівних заводів, які функціонували і продовжують функціонувати в Україні. Недостатньо мірою враховано науково-технічні напрацювання вітчизняних наукових шкіл та окремих вчених.

Ключові слова: періоди розвитку, історіографія, автомобілебудування, виробництво автомобілів, технічні особливості, автомобільні дисципліни.

Для дослідників історії науки і техніки в останні десятиріччя актуальними стали теми, присвячені розвитку транспортного машинобудування, у т.ч. автомобілебудування. Зокрема, вчені Л. Д. Гоголев, Р. Д. Іскович–Лотоцький, І. К. Мельник, Л. М. Шугуров, А. Є. Якименко у своїх працях аналізують процеси розвитку виробництва автомобілів в Російській імперії та СРСР. Але наявні історичні дослідження недостатньо мірою відтворюють тенденції та періоди розвитку вітчизняної науки у галузі автомобілебудування. Тому, для розвитку виробництва автомобілів в Україні важливо виділити основні періоди поступу їх теоретичних, методологічних та практичних засад, узагальнити технологічні здобутки попередніх дослідників, визначити суперечливі, а також недостатньо вирішені проблеми, що потребують додаткового опрацювання.

Завдання визначення періодизації в розвитку автомобілебудування є одним з найбільш складних в історичній науці, що постійно знаходиться в центрі дискусій. Це проявляється в існуванні багатьох варіантів та підходів до її визначення. Одним із завдань, що постає при вирішенні зазначеної проблеми, є ознайомлення з найбільш поширеними в літературі варіантами періодизації, формування власної позиції відносно вибору найбільш точного і науково обґрунтованого відображення історичного розвитку виробництва автомобілів.

Метою статті є огляд ґрунтовних досліджень з історії розвитку світового виробництва автомобілів з визначенням і аналізом основних періодів вітчизняного автомобілебудування.

Однією з перших комплексних робіт, в якій висвітлено три основні періоди розвитку світового автомобілебудування в Російській імперії та СРСР, стала праця Ю. А. Долматовського «Автомобиль за 100 лет» (1986). Дослідником виділено винахідницький період (до 1918 р.), коли в автомобілебудуванні розробляли основні концепції та ідеї, створювали діючі машини, нагромаджували і узагальнювали досвід виробництва автомобілів. Цей період поділено на два етапи: виробництво «автомобілів–предків» (до 1905 р.) та «автомобілів–ветеранів» (1905–1918 рр.) [1, с. 25]. В інженерний або класичний період (1918 р. – початок 1940–х років) розроблено основи теорії будови і розрахунку зручніших та швидших автомобілів, починається їх масове виробництво. Стилістичний або дизайнерський період (із середини 1940–х років) відрізнявся тим, що основну увагу приділяли безпеці, зручності використання і відповідності автомобіля вимогам користувача. Такої ж точки зору у визначенні основних періодів конструкції автомобілів притримуються А. М. Туренко, В. О. Богомолів, В. І. Клименко у праці «История инженерной деятельности. Развитие автомобилестроения» (1999) [2, с. 48]. Вченими запропоновано періодизацію становлення і розвитку світових конструкцій електромобілів, започаткування яких відбулось у середині XVII ст. з винаходом електричного генератора [2, с. 177].

На думку М. Ф. Кошарного у праці «Тягово–скоростные средства» (1990) в історії розвитку технічних особливостей виробництва автомобілів в Російській імперії та СРСР умовно можна виокремити шість основних періодів [3, с. 3]. Перший період (до кінця XVIII ст.) відзначено створенням самохідного колісного